

Indholdsfortegnelse

Forord.....	7
Tematiske spor.....	12
1 SPROGSTIMULERING.....	17
Af Niels Mors	
2 RELATIONER OG DIALOG SOM SPROGUDVIKLIN- GENS LOKOMOTIV.....	37
Af Jeanette Svendsen	
3 SPROGPÆDAGOGER OG SPROGMILJØER.....	63
Af Trine Mors Larsen og Birgitte Yde Kjær	
4 BØRNS FORTÆLLEUDVIKLING.....	83
Af Marie Ludvigsen	
5 LØGN ELLER SKRØNER.....	105
Af Hanne Hede Jørgensen	
EGON OG DEN RUSTNE ORKIDE.....	133
Af Mette Hegnhøj Mortensen	
6 SPROGET I KROPPEN.....	139
Af Eva Riis	
EGON OG PEGEFINGEREN DER IKKE SKØD I VEJRET.....	161
Af Mette Hegnhøj Mortensen	

7	MED ØJE FOR BØRNS SPROG OG DIGITALE KULTUR	165
	Af Hanne Duus	
8	RYTME OG POESI – RAP I PÆDAGOGISK ARBEJDE . .	195
	Af Tomas Nielsen	
9	BØRNEKULTUR OG BØRNS KULTUR: KANON ELLER KAOS?	219
	Af Herdis Toft	
10	KULTURFORTÆLLINGER OG DIALOGISKE RUM.	245
	Af Zeradasht Horu og Hanne Hede Jørgensen	
11	MODERNE SPROGFILOSOFI: FRA SANDHED TIL SOCIAL KONTEKST	275
	Af Gerd von Buchwald Lütken	
	Litteraturliste	296
	Ordliste	302
	Forfatterpræsentation	312

Forord

‘Skal jeg læse en historie fra min barndom for dig?’

‘Ja, hvis den er god.’

Et hold pædagogstuderende der havde arbejdet med at lave børnebøger med fortællinger fra deres egen barndom, havde inviteret en gruppe børn ind i fortællerværkstedet. Som det fremgår, blev de studerende mødt med forventningsfulde kvalitetskrav fra starten.

Børnebøgerne handlede om hvordan de studerende som børn ‘havde været slemme’, og et par af de studerende havde været børn i andre lande, så de havde fået smæk som straf, eller de var blevet forfulgt af sorte katte, eller de havde kørt med oksekærre gennem en melonmark.

Børnene var ivrige lyttere. De stillede spørgsmål til nye ord og fremmede måder at gøre ting på, de kom med løsningsforslag, og de gav udtryk for forargelse, for glæde, for genkendelse og for forbavelse. De studerende hjalp børnene med at finde og smage på ordene, og de hjalp dem med at forstå nye ord. Bagefter skulle børnene selv fortælle. Nogle af børnene begyndte spontant at digte videre på de fortællinger de lige havde hørt, mens andre associerede til egne oplevelser der blev sat ind i rammer, så de kom til at ligne de historier de lige havde hørt.

‘Var det gode historier, så?’

‘Joh. Især dem der var sjove eller uhyggelige eller mærkelige.’

Sprog som værktøj og legetøj handler om pædagogers arbejde med sprog. Den handler om hvordan pædagoger skaber plads og sætter fokus på børn og unges sproglige udfoldelse, og om hvordan pædagoger tilrettelægger og iværksætter forskellige aktiviteter der inviterer og inspirerer børn til sammen og hver for sig at eksperimentere og lege med sproget. Med andre ord handler den om hvordan pædagoger arbejder med sprogstimulering.

Bogen giver også et indblik i børns sprogtilegnelse ud fra en forståelse af sprog som et system der indeholder de tre grundlæggende ele-

menter: *funktion, indhold og form*. Denne sprogforståelse er ét af bogens omdrejningspunkter. Der fortælles om det lille barns første erfaringer med sprog og kommunikation, og ud fra et helhedssyn på barnet som et sansende, tænkende, legende, skabende og nysgerrigt væsen gives der eksempler på hvordan børn i mange forskellige sammenhænge formidler og tilegner sig sprog. Bogen viser også hvordan nuanceret sprogbrug og komplekse kommunikationsstrategier er nødvendige for moderne børn, og hvordan det spiller ind på deres personlighed og dannelse, og der gives eksempler på specifikke opmærksomhedspunkter i forhold til minoritetsbørn. Endvidere viser bogen med eksempler fra ungdomskulturen hvordan unge anvender sprog til at eksperimentere, kommunikere og udtrykke sig med i en kompleks kultur, hvor informationsmængden er uendelig, viden er relativ, dialog en betingelse og de kulturelle udtryksformer er mangfoldige.

Men bogen handler også om pædagogers eget sprog, om deres viden om sprog, om deres talenter for sprog og om hvordan pædagogen med sproget som værktøj og som legetøj kan styrke børn og unges oplevelse af at være deltager i og medskaber af kultur. Kulturel bevidsthed og forståelse for hvordan pædagogisk arbejde kan fremme børn og unges forståelse for både kulturel særegenhed og kulturel samhørighed, er central i en moderne, dansk demokratisk virkelighed præget af etnisk og kulturel mangfoldighed. Men det er ikke kun den etniske sammensætning af den danske befolkning og dermed af pædagogernes målgrupper der har forandret sig i det nye årtusinde. Mangfoldighed i medieudbud og kulturtilbud er ligeledes eksploderet. Det stiller yderligere krav til pædagoger om at kunne og turde bevæge sig ud i en mere eller mindre ukendt verden som er de opvoksede generationers dagligdag. Sproget er nøglen til arbejdet med mangfoldigheden i forhold til etnicitet såvel som til kulturelle udtryksformer, medieudbud og genrer.

Bogen handler således også om hvordan pædagoger kan kvalificere deres eget sprog, så de kan imødekomme alle børn og unges krav om kvalitet og deres behov for at tilegne sig et nuanceret sprog hvormed de kan begribe verden og sig selv, og som de kan udtrykke sig med. Børn og unge skal bevæges følelsesmæssigt, de skal involveres, og de skal opleve at der er sammenhæng og mening med de aktiviteter der tilbydes dem. I en engageret hverdag trives børn og unges sprogbrug, deres oplevelse af fællesskab styrkes, og herigennem skaber de kultur.

Som nævnt tager bogen udgangspunkt i en treleddet model for sprog med elementerne funktion, indhold og form. I arbejdet med sprogsti-

mulering betyder det noget hvordan disse elementer vægtes. Grundlæggende er der to opfattelser af forholdet mellem sprogets og kunstens æstetiske udtryk og det levede liv. I den første opfattes forholdet *eksemplarisk* sådan at sproget og kunsten skal være et forbillede for det levede liv. Denne opfattelse bygger på et mekanisk menneskesyn. Det enkelte menneskes sprog skal rettes ind efter det gode eksempel, og der udpeges kulturelle værdier som vejvisere for den kultur der skal dyrkes. Det æstetiske udtryk værdisættes som et produkt hvori korrektheden kan måles. Sprogstimulering i den optik vil have fokus på sprogets form, og ét af midlerne til at måle om et barns sprog udvikler sig i den rigtige retning, er test. En sådan tilgang til sproget kaldes strukturalistisk, og dannesperspektivet vil være at danne den gode borger til samfundets bedste. I den anden opfattelse er det det levede liv der skal udtrykkes i kunsten. Denne opfattelse bygger på en dynamisk og dialektisk forståelse af mennesket. Mennesker lader sig påvirke af kultur og sprog, og de bruger og udvikler samtidig kultur og sprog. Det æstetiske udtryk værdisættes som den proces hvori sproget afprøves og kulturen kommer til syne. Sprogstimulering i den optik vil have en ligelig vægtning af sprogets tre elementer og samspillet mellem dem, og midlerne til at vurdere om et barns sprog udvikler sig optimalt, vil fx være iagttagelser, praksisfortællinger og analyse. En sådan tilgang til sproget kaldes funktionalistisk, og dannesperspektivet vil være at danne det hele menneske således at han eller hun kan være med til at påvirke og udvikle samfundet.

Denne bog lægger sig op ad den anden opfattelse. En dynamisk helhedsforståelse af mennesket er samtidig den mest almindelige i den pædagogiske profession og kan ses som en følge af pædagogers store praksisviden om mennesker. Pædagoger ved noget om hvad børn bruger de voksnes gode eksempler til, og de ved noget om hvad der kan ske når børn pludselig går andre veje end de veje den voksne har udstukket. Pædagogisk praksisviden om hvad der kan opstå af nærvær, af leg, af sprog når børn pludselig træder uden for stien og pædagogen vælger at gå med, rummer en forståelse for nuets og processens særlige betydning for det enkelte barn og for fællesskabet, dvs. for kulturen. Et andet af bogens omdrejningspunkter er derfor kulturskabende processer.

I den professionelle og i den politiske debat gives der udtryk for et øget sprogfokus. Det er et samfundsmæssigt krav at børn og unge skal sprogstimuleres, og det er ligeledes et samfundsmæssigt krav at pædagoger skal kunne dokumentere deres praksis. Men derudover eller

måske i forlængelse heraf er der et fagligt krav om at pædagoger skal kunne deltage i debatten, de skal udvikle et fagsprog hvormed de kan formidle deres praksisviden, og hvormed de kan reflektere, diskutere og producere viden om den pædagogiske profession.

Hermed lægges op til at pædagoger skal have en høj grad af sproglig og kulturel bevidsthed både i den pædagogiske praksis der implicerer kreativitet og nærvær med børnene og de unge, og som repræsentanter for en profession.

Bogens kapitler veksler mellem teoretiske indspil om sprog, kommunikation og kultur og eksempler fra praksis, fortællinger og analyser. Formålet er at kvalificere og opdyrke pædagogers og pædagogstuderendes viden om sprog og egen sprogbeherskelse og om deres rolle i kulturskabende processer. Igennem bogens kapitler introduceres teori og centrale begreber om sprogtilegnelse og om sprog som et socialt, kulturelt og æstetisk fænomen hvis beherskelse kræver øvelse og mulighed for anvendelse, eksperiment og respons. Samtidig lægger bogen op til debat om hvordan pædagoger kan arbejde med deres eget sprog ud fra en æstetisk og praktisk vinkel, om hvordan pædagoger kan lave analyser af børn og unges sprog, og om hvordan denne sprogerfaring kan omsættes til aktiviteter der kan tilpasses det enkelte barn, den enkelte unge eller den enkelte gruppe, og inddrage og udnytte det potentiale for sproglig udfoldelse der allerede er til stede.

For at kunne støtte og stimulere andres sprogudvikling må pædagogen have oparbejdet en sproglig følsomhed, dvs. en bevidsthed om og erfaring med sprogets muligheder og begrænsninger.

Forfatterne til *Sprog som værktøj og legetøj* lægger vægt på og giver eksempler på hvordan viden og erkendelse om sprog omsættes til handling. Samtidig viser forfatterne hvordan sprog også er fremstilling, og derfor lægges der op til en styrket analyseevne hos pædagoger.

Bogens kapitler kan læses hver for sig. De enkelte kapitler afsøger og blotlægger grundlæggende sider af sproget som tematiske spor i danskfaget på pædagoguddannelsen. Samtidig er bogen skrevet som en helhed hvor de forskellige kapitler henviser til hinanden som et forgrenet system af fortælling og teori til gensidig uddybning og forfølgelse, og hvor det ene kapitel fungerer som argument for postulatet i et andet.

Imellem kapitlerne er der indsat små fortællinger for at fornøje, berøre og inspirere.

‘Fik du smæk så? Af din mor?’

“Ja. For jeg havde jo været slem!”

‘Men slog hun dig? Jamen, det må man faktisk ikke.’

‘Nej, men der hvor jeg voksede op, der kunne de voksne godt finde på at slå.’

‘Joh, men ...? Blev du ikke bare skidesur på din mor så?’